

Nimistöntutkijoiden kansainvälinen yhteisö suomalaiskomennossa

26. nimistöntutkimuksen kansainvälinen kongressi (International Congress of Onomastic Sciences) järjestettiin Unkarin Debrecenissä 27.8.–1.9.2017. Kolmen vuoden välein järjestettävä tapahtuma on onomastiikan alan suurin. Tänä vuonna siihen osallistui noin 230 henkilöä 41:stä eri maasta ja esitelmiä pidettiin noin 210. Kongressin teemana oli paikallisuus ja kansainvälisyys nimistöissä, joskaan se ei näkynyt esitelmien sisällöissä mainittavasti.

Tapahtumapaikkana toimi Debrecenin yliopiston näyttävä päärakennus. Vanhan rakennuksen osin puutteellinen ilmastointi teki päivistä varsin raskaita, sillä lämpötilat kipuivat 25–35 asteeseen.

Suomalaisia osallistujia oli ilahduttavan paljon, kaikkiaan 14. Suomalaiset kantavat tällä hetkellä suurta vastuuta nimistöntutkijoiden kansainvälisen yhteisön toiminnasta. International Council of Onomastic Sciences -järjestön (myöh. ICOS) yleiskokouksessa presidentiksi tulvalle kolmivuotiskaudelle valittiin Paula Sjöblom Turun yliopistosta. Sjöblom on ensimmäinen suomalainen puheenjohtaja ICOSin 68-vuotisen historian aikana. Hallituksen opiskelijajäseneksi valittiin Lasse Hämäläinen Helsingin yliopistosta. Unni-Päivä Leino Tampereen yliopistosta puolestaan jatkaa ICOSin tieteellisen aikakauslehden, *Onoman*, päätoimittajana.

Kutsupuheenvuorot

Kongressissa kuultiin kolme kutsuttua esitelmää. Tapahtuman avasi Grant W. Smithin puheenvuoro erisnimien symbolisista merkityksistä. Keskusteluun nimien merkityksistä ovat ottaneet historian saatossa osaa monet tunnetut kielifilosofit, kuten

John Stuart Mill, Charles Peirce ja Saul Kripke. Smith arvioi heidän näkemyksiään osin kriittisesti ja perusti oman näkemyksensä paitsi kielitieteiden myös psykologian ja biologian tutkimustuloksiin.

István Hoffmann ja Valéria Tóth käsittelevät paikannimien etymologian ja muuttumisen teoreettisia kysymyksiä sekä paikannimien typologisia piirteitä unkarilaisen aineiston pohjalta. He nostivat esiin kansainvälisen yhteistyön tarpeellisuuden. Heidän mukaansa kansainvälisissä projekteissa kannattaisi tutkia erityisesti vesistönimiä ja henkilönnimiin pohjautuvia asutusnimiä, sillä ne ovat hedelemällisiä tutkimuskohteita eri kielten nimistöjen vertailun kannalta.

Staffan Nyströmin aiheena olivat paikannimistöjen huolto ja suunnittelu etenkin Pohjoismaissa. Paikannimilaila on suuri merkitys nimistön säätelylle, säilyttämiselle ja suunnittelulle. Suomessa sitä ei ole – toisin kuin useimmissa muissa Pohjoismaissa. Nyström nosti myös esiin nimistön kaupallistumisen ja englanninkielistymisen, joka näkyy muun muassa liikunta- ja urheiluhallien nimissä (esim. *Läkerol Arena*, *Swedbank Arena*). Hän haastoi nimistöntutkijat vastustamaan tällaista kehitystä.

Symposiumit

Yksi kongressipäivä oli omistettu teematisille symposiumeille. Niiden aiheet voitaneen tulkita järjestäjien näkemykseksi siitä, mitkä teemat ja kysymykset ovat tämänhetkessä onomastiikassa tärkeitä.

Henkilön- ja paikannimien suhteita käsittelevässä symposiumissa arvioitiin näiden kahden nimisysteemin vaikutusta toisiinsa. Monissa esitelmissä selvitet-

tiin numeerisesti, kuinka paljon paikkanimissä on henkilönnimikantaista ainesta ja päinvastoin. Useimmiten aihetta lähestyttiin jonkin valtion kontekstissa. Suomalaisista symposiumissa esiintyivät Jaakko Raunamaa, joka puhui esikristillisten henkilönnimien esiintymisestä itämerensuomen alueen kylännimissä, sekä Unni-Päivä Leino, joka loi katsauksen suomalaisiin paikan-, etu- ja sukunimiin sekä niiden keskinäisiin päällekkäisyyksiin.

Keski-Euroopan nimisysteemien keskinäisiä kontakteja käsittelevässä symposiumissa kuultiin esitelmiä niin paikan- kuin henkilönnimistöistä. Useimmat esitykset keskittyivät käsittelemään tarkemmin rajattua maantieteellistä aluetta (Puola, Transilvania, Tšekki, Viro), mutta Peter Jordanin ja Christian Zschieschangen esitelmien esimerkit olivat useilta eri alueilta. Joissakin esitelmissä myös määriteltiin ja problematisoitiin Keski-Euroopan käsitettä.

Viime aikoina kenties vahvimmin kasvanut nimistö tutkimuksen osa-alue on sosio-onomastiikka. Sen rajat ja kysymyksenasettelut ovat kuitenkin vielä osin muotoutumassa. Terhi Ainialan ja Erzsébet Györfyn järjestämän symposiumin aiheena olivatkin sosio-onomastiikan nykytila ja tehtävät. Esitelmiä kuultiin muun muassa nimikompetenssista (Erzsébet Györfy, Magdolna Nemes), lempinimistä (Linnea Gustafsson), verkon henkilönnimistöistä (Lidia Becker) ja nimimaisemasta (Vaino Syrjälä).

Nimistö tutkimusjoiden kansainvälistä yhteistyötä käsitelleen symposiumin avasi Tamás Farkasin yleiskatsaus erilaisiin alan tutkijajärjestöihin. Tämän jälkeen useat niistä, muun muassa suomalaisille tuttu Nordiska samarbetskommittén för namnforskning eli NORNA, esittäytyivät. Symposiumissa esiteltiin myös onomastisia yhteistyöprojekteja, joiden tuloksena syntyy etenkin uusia tutkimusaineistoja. Suurin osa projekteista on yliopistojen tai tutkimuslaitosten järjestämiä, mutta niitä

on myös yliopistojen ja laitosten ulkopuolella.

Soveltavan nimistö tutkimuksen symposiumissa kuultiin esitelmiä hyvin monenlaisista aiheista. Judit Kecskés kertoi projektista, jossa maahanmuuttajaooppilaita integroidaan unkarilaiseen peruskouluun muun muassa nimistön avulla. Terhi Ainiala ja Johanna Lehtonen puolestaan esittelivät kahta nimistö tutkimuksen kurssia, joilla yliopistopiskelijat osallistuivat Helsingin kaupungin nimistö suunnitteluun. Symposiumissa järjestettiin myös kolme paneelikeskustelua, joista yksi käsitteli nimiä ja markkinointia, toinen nimiä, globalisaatiota ja opetusta ja kolmas soveltavan onomastiikan tutkimuskohteita, tehtäviä ja foorumeita.

Paikkanimitutkimus muutoksessa

Selvästi laajin nimistö tutkimuksen osa-alue on yhä paikkanimistön tutkimus. On kuitenkin havaittavissa, että yhteiskunnalliset ja teknologiset muutokset muuttavat sen painopisteitä. Perinteisintä tutkimusta on ollut nimien etymologioiden selvittely, mutta nyt tällaisia esityksiä oli vähän. Sen sijaan näyttää käyvän yhä yleisemmäksi, että paikkanimitutkimus kytkeytyy yhteen muiden tieteenalojen intressien kanssa.

Perinteisiä yhteistyökumppaneita ovat historiatieteet ja erityisesti kielihistoria. Esimerkkejä tällaisista asetelmista ovat Carole Houghin tutkimus paikkanimien roolista muinaisenglannin aikaisten murteiden selvittelyssä ja Csilla Katonan tutkimus vanhojen paikkanimien käytöstä historiallisten äänne muutosten tarkastelussa. Paikkanimet ovat hedelmällistä aineistoa myös kielikontaktien tutkimuksessa. Kongressissa kuultiinkin runsaasti kontaktionomastiikkaa edustavia esitelmiä.

Uudet teknologiat voivat helpottaa paikkanimitutkimusta ja näin muuttaa

tutkimustyön luonnetta. Esimerkiksi Alexandra Petrulovichin ja Agnieszka Backmanin esittelemässä projektissa *The Norse perception of the world* sijoitetaan vanhoissa lähteissä esiintyviä paikannimiä kartalle GIS-pohjaisen karttateknologian avulla. Näin on esimerkiksi helppo havaita, mitä erilaisia Suomeen liittyviä nimiä viikinkiajan maailmassa on käytetty.

Paikannimet voivat olla osa politiikkaa. Jaroslav David pohti, tulisiko sosialistista ideologiaa edustavia paikannimiä muuttaa entisen Tšekkoslovakian alueen kaupungeissa. David itse on sosialistisen nimistön säilyttämisen kannalla, koska se on osa paikallista kulttuuriperintöä, vaikka edustaakin synkkää jaksoa historiassa. Unkarilainen Réka Imreh puolestaan esitteli tuoreen esimerkin siitä, miten nimistö on valjastettu palvelemaan kansallisuusaatetta. Nationalismi on viime vuosina voimistunut Unkarissa, ja ideologisista syistä jopa unkarin suomalais-ugrilaista alkuperää on alettu kyseenalaistaa tiedeyhteisön ulkopuolella. Niin paikannimille kuin etunimille on sepitetty uusia epätieteellisiä, kansallismieliseen ideologiaan sopivia etymologioita.

Paikannimien osaamisen eli nimikompetenssin tutkimuksella näyttää olevan vahva asema etenkin Unkarissa, sillä kolme unkarilaista esitelmöi aihetta käsittelevien tutkimustensa pohjalta. Alan suomalaisia perinteitä jatkaa Anni Magga-Eira, joka esitteli tutkimustaan saamelaisien poronhoitajien nimikompetenssista. On kuitenkin syytä huomata, että näissä esitelmissä, kuten nimikompetenssitutkimuksissa yleensäkin, tarkasteltiin vain paikannimien osaamista. Nähdäksemme olisi mielenkiintoista ja tärkeää saada vastaavanlaisia tutkimustuloksia myös muiden nimikategorioiden osalta.

Henkilönnimet ennen ja nyt

Paikannimien ohella tähänastinen nimistöntutkimus on painottunut henkilö-

nimiin. Henkilönnimistön yleispiirteitä on jo kuvattu varsin perusteellisesti monissa maissa, muttei läheskään kaikkialla. Esimerkiksi Oswald Penda esitteli Sambian henkilönnimien typologiaa, Alexander Pustyakov taas marilaisten nimitraditioita.

Kongressissa kuultiin runsaasti historiallista henkilönnimistöä käsitteleviä esitelmiä. Erityisesti Keski-Euroopassa tällainen tutkimus on suosittua, mikä ei ole yllätys ottaen huomioon aineiston runsauden, joka alueen tutkijoilla on käytössään. Toisaalta esityksiä kuultiin myös lyhyemmän aikaa kirjallisen kulttuurin piirissä olleilta alueilta. Evar Saar kertoi Kaakkois-Viron 1700- ja 1800-lukujen slaavilaisperäisistä henkilönnimistä ja Jaakko Raunamaa keskiajan Suomessa käytetyistä naistennimistä.

Myös uusia näkökulmia henkilönnimien tarkasteluun nousi esiin. Johanna Virkkula pohti sitä, missä määrin nimien pitää olla samanlaisia, jotta niitä voi pitää samoina niminä. Ovatko esimerkiksi nimien *Luca* ja *Luka* tai *Daniel* ja *Daniela* kantajat kaimoja? Maria Sarhema puolestaan esitelmöi etunimien appellatiivisumisesta suomessa ja unkarissa sekä This Michel Fetzer sveitsinsaksassa.

Yksi henkilönnimiasiantuntijoita koskettava aihe ovat nimenantoa säätelevät lait. Suomessa on juuri tehty esitys nimilain uudistamiseksi. Tästä näkökulmasta erityisen kiinnostava oli Katharina Leibringin katsaus Ruotsissa tehtyyn, 1.7.2017 voimaan tulleeseen, lakiuudistukseen. Sen myötä kuka tahansa voi ottaa minkä tahansa sellaisen sukunimen, jolla on yli 2 000 kantajaa. Zoltán Pálffi-Megyery taas tarkasteli Unkarin nimilain historiaa selvittämällä, millaisia nimivaihtoehtoja unkarilaisnaisella on ollut avioituessaan eri aikakausina.

Muu nimistöntutkimus

Vaikka paikan- ja henkilönnimien tutkimus hallitsee yhä onomastiikan alaa,

tutkimusaiheiden kirjo laajenee hiljalleen. Jokseenkin uusia aluevaltauksia ovat muun muassa grillikioskien ja -ruokien nimet (Terhi Ainiala), vapaamuurarien salanimet (Zsuzsanna Berényi), jalkapallomaajoukkueiden lempinimet (Nobuhle Hlongwa) ja videopelien radannimet (Lasse Hämäläinen).

Kirjallisuuden nimistö on nostettu yhdeksi onomastiikan pääluokista hiljattain ilmestyneessä nimistöntutkimuksen uudessa käsikirjateoksessa (Hough 2016; ks. myös Hämäläinen, Raunamaa & Syrjälä 2017: 304). Kongressissa se ei kuitenkaan ollut erityisen näkyvästi esillä. Useimmat aiheita koskeneet esitelmät olivat tapaus-tutkimuksia, katsauksia nimistöön tietyssä kirjassa tai tietyn kirjailijan tuotannossa.

Sosio-onomastiikka puolestaan esiintyi ohjelmassa taajaan. Symposiumin lisäksi muina kongressipäivinä järjestettiin useita sille omistettuja sektioita. Tässä lienee kyse paitsi alan kasvusta myös siitä, että sen rajat ovat vielä osin epäselvät. Sosio-onomastiikan alle on viime vuosina kerääntynyt sellaisia aiheita, jotka aiemmin olisi sijoitettu muihin kategorioihin. On kuitenkin syytä muistaa, että esimerkiksi kaupalliseen nimistöön tai verkon käyttäjänimiin kohdistuva tutkimus ei ole automaattisesti sosio-onomastista (vrt. Hough 2016: 438–464).

Other names -otsikoituihin sektioihin oli sijoitettu myös useita esitelmää, joiden aiheet voisi lukea osaksi paikannimitutkimusta. Tällaisia olivat muun muassa esitykset japanilaisten pikajunatunnelien nimistä (Toyomi Nakaba), singaporelaisten rakennusten nimistä (Peter Tan) sekä lentokenttien muistonimistä eri maissa (Sami Suviranta).

Kulttuurieroja

Vaikka nimistöntutkimus on nykyään kansainvälisempää kuin koskaan ennen, on eri maiden välillä yhä selviä eroja. Monissa maissa nimistöntutkimus on yhä valtaosin paikannimitutkimusta. Suomessa ja useissa muissa läntisen Euroopan maissa tutkimusaiheiden kirjo on kuitenkin monipuolistunut viime aikoina huomattavasti.

Kulttuurierot tulivat esille myös suullisen esiintymisen käytännöissä. Osa tutkijoista kirjoittaa esitelmät valmiiksi ja lukee ne paperista varsin formaalilla tieteellisellä kielellä. Osa taas puhuu vapaamuotoisemmin, käyttää selvästi tieteellistä artikkelitekstiä yksinkertaisempaa ilmaisua ja havainnollistaa esitystä Powerpointin avulla. Nähdäksemme jälkimmäinen käytäntö sopii nykyiseen tieteelliseen kulttuuriin paremmin.

Seuraava nimistöntutkimuksen kansainvälinen kongressi järjestetään elokuussa 2020 Puolan Krakovassa.

LASSE HÄMÄLÄINEN
etunimi.j.sukunimi@helsinki.fi
JAAKKO RAUNAMAA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi
MARIA SARHEMAA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

HOUGH, CAROLE (toim.) 2016: *Oxford handbook of names and naming*. Oxford: Oxford University Press.

HÄMÄLÄINEN, LASSE – RAUNAMAA, JAAKKO – SYRJÄLÄ, VÄINÖ 2017: *Nimistöntutkijan uusi käsikirja*. – *Virtittäjä* 121 s. 301–308.